

## **ЗА ДИАЛОГА МЕЖДУ ПЕДАГОЗИТЕ В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ И СПЕЦИАЛИСТИТЕ, РАБОТЕЩИ В СОЦИАЛНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИ ИНСТИТУЦИИ**

**Мария Дишкова**

*Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас*

**Резюме.** В статията се разглежда изключително важен и сериозен проблем, който засяга цялостното развитие на съвременните ученици. Проблемът е липсата на диалог и взаимодействие между образователните и социално-педагогическите институции. Не може да се отрече, че днес образователната действителност е много различна и изисква особено внимание от страна на педагогическата наука и практика. В сградата на училището и в класната стая вече почти ежедневно са налице казуси, които определено надхвърлят уменията на началните училищни педагози и изискват сериозна намеса от специализираните социално-педагогически институции. За да е ефективна, тази намеса трябва да бъде навременна и адекватна. В конкретни ситуации учителят не само е напълно безсилен да реагира, но и може да усложни ситуацията, ако се намеси непрофесионално. В статията са цитирани отделни фрагменти от изследване, реализирано в продължение на няколко години. Целта на проучването е да се потвърди или отрече хипотезата, че липсва взаимодействие между образователните и социално-педагогическите институции. Реализира се чрез анкета, предназначена за педагози, работещи в сферата на началното образование. Причините за липсата на подобно взаимодействие могат да се търсят поравно и в двете страни. От една страна, училището рядко търси помощ отвън. От друга страна, социално-педагогическите институции невинно се отзовават навреме или по най-добрия начин. Оказва се, че „студената война“ в образованието на българските деца се води не само между учители и родители, но и на институционално ниво – между капацитетите, които носят професионална отговорност за обучението, образованието, възпитанието и цялостното развитие на младото поколение. Педагогическото взаимодействие е задължително условие за постигане на положителни резултати при реализиране на тези процеси. Липсата на възпитателно коопериране не само ще възпрепятства напредъка, но може да нанесе и сериозни щети при изграждането на личността.

*Keywords:* interaction, social, pedagogical, institutions, education

Началното училище, като образователна институция, има определени функции и изпълнява конкретни задачи, свързани с обучението, образованието и възпитанието на учениците. Много са факторите обаче, които влияят негативно върху тези процеси. Те ежедневно възпрепятстват работата на началните педагози. Тяхното образование не предполага умения за справяне със социално-педагогически проблеми. Това означава, че те се нуждаят от професионална намеса и подкрепа, за да ги разрешат. Логично е да се потърси помощ от социално-педагогическите институции, в които основно работят специалисти, обучени за това (социални работници, социални педагози, психолози). За съжаление, педагогическата практика демонстрира слабо взаимодействие, особено между образователните и социално-педагогическите институции. Причините за това са много, от различно естество и могат да бъдат търсени и от двете страни: прехвърляне на отговорности; скриване на проблема или непризнаване, че има проблем; липса на доверие в способностите на специалиста; отказ за съдействие или забавена реакция от страна на специалиста. Всички изброени факти провокираха проучване, което се проведе в Бургас от 2014 до 2016 г. Неговата цел е да докаже или опровергае хипотезата, че липсва коопериране между образователните и социално-педагогическите институции. Липсата на подобно взаимодействие не само възпрепятства процесите на обучение, образование, възпитание и развитие на съвременното българско дете. Липсата на подобно взаимодействие може да нанесе трайни и непоправими щети при цялостното изграждане на личността.

В изследването са включени 164 лица от 10 начални училища в Бургас. Тук е важно да се подчертае, че други 10 начални училища не пожелаха да се включат в анкетното проучване. Някои от тях изтъкнаха конкретни причини, а други отказаха категорично. Посочените причини бяха свързани най-вече с нежеланието от училището да излиза вътрешна информация, което е особено показателно за нивото на социално-педагогическо взаимодействие.

От изследваните лица 158 са жени (96,34%), а 6 – мъже (3,66%). Анкетиранияте са различни специалисти в началното образование, в това число:

- начален учител и класен ръководител – 61 (37,19%);
- възпитател – 45 (27,44%);
- начален учител – 37 (22,56%);
- педагогически съветник / училищен психолог – 7 (4,27%);
- учител по английски език – 4 (2,44%);
- ресурсен учител – 2 (1,22%);
- учител по физическо възпитание и спорт – 2 (1,22%);
- други – 4 (2,44%);
- без отговор – 2 (1,22%).

Всеки от анкетиранияте специалисти работи с деца от I до IV клас, като средният педагогически стаж е 19,78 години, изчислен на базата на 150 отговори.

Изследването показва тревожен резултат по отношение на честотата, с която работещите в сферата на началното образование срещат социално-педагогически проблеми в ежедневната си практика. Само един от тях е негативен в отговора си (0,61%). Най-голям процент от изследваните – 96 (58,54%), споделят, че често се налага да разрешават подобни проблеми от различно естество. 62 (37,80%) са по-благосклонни в отговора си и посочват, че това се случва рядко, без да конкретизират какво означава това като честота.

Въпрос: **„Срещате ли социално-педагогически проблеми в ежедневната си практика при работата си с деца от I до IV клас?“**

- да, често – 96 (58,54%);
- рядко – 62 (37,80%);
- не, никога (0,61%);
- без отговор (3,05%).

В анкетната карта са изброени различни социално-педагогически проблеми от училищната практика, в това число и такива, които се появяват в по-горен курс (Bizhkov, 2007). Анкетираните имат свободата да посочат повече от един отговор. По този начин те могат да изразят по-пълноценно опита от ежедневната си практика и контакти с учениците, както и да споделят какво на практика се случва в училищната сграда. Социално-педагогическите проблеми (посочени в низходящ ред), които се наблюдават най-често в ежедневната практика на началните педагози, са:

- ☒ лошо поведение сред учениците – 136 (82,93%);
- ☒ прояви на агресия – 108 (65,85%);
- ☒ слаб успех, нежелание за учене и апатия към учебния процес – 62 (37,80%);
- ☒ липса на дисциплина в класната стая – 60 (36,59%);
- ☒ нарушаване на реда в училище – 57 (34,76%);
- ☒ децата идват неподготвени: без домашна работа и с ненаучени уроци – 42 (25,61%);
- ☒ неуважение към учителите и другите специалисти в училището – 40 (24,39%);
- ☒ отчуждаване на някои деца от връстниците им – 20 (12,20%);
- ☒ кражби – 13 (7,93%);
- ☒ бягства от час – 3 (1,83%);
- ☒ сводничество – 1 (0,61%);
- ☒ други (апатия на родителите към учебно-възпитателния процес; използване на нецензурни думи от невръстни ученици; пасивно-агресивни родители; деца, които преднамерено се дразнят със своите съученици) – 6 (3,66%).

За щастие, някои от посочените в анкетата социално-педагогически проблеми, характерни за децата в по-голяма възраст, не са маркирани от началните

педагози. Това, което те смятат, че все още не се е превърнало в реалност в началното училище, е незаконната търговия; употребата на наркотици и други упойващи вещества; употребата на алкохол; тютюнопушенето; проституцията; участието в различни групи с неправомерна дейност.

В чл. 172, ал. 1 от Закона за предучилищното и училищното образование са регламентирани задълженията на учениците:

- „1. да присъстват и да участват в учебните часове и занимания;*
- 2. да съхраняват авторитета на училището и училищната общност и да допринасят за развитие на добрите традиции;*
- 3. да зачитат правата, честта и достойнството на другите, както и да не прилагат физическо и психическо насилие;*
- 4. да носят училищната униформа и другите отличителни знаци на училището, когато такива са предвидени, или да се явяват в училището с облекло и във вид съгласно изискванията на училищния правилник;*
- 5. да не участват в хазартни игри, да не употребяват тютюн и тютюневи изделия, алкохол и наркотични вещества;*
- 6. да не носят оръжие, както и други предмети, които са източник на повишена опасност;*
- 7. да носят ученическата си лична карта в училище и извън него;*
- 8. да представят на своите родители и на педагогическите специалисти ученическата си книжка и бележника за кореспонденция;*
- 9. да спазват правилата за поведение в паралелката и в училището;*
- 10. да спазват правилника за дейността на институцията;*
- 11. да не възпрепятстват със своето поведение и постъпки нормалното протичане на учебните часове;*
- 12. да не използват мобилните си телефони по време на учебните часове“.*

Чл. 172, ал. 2 гласи, че: *„правилникът за дейността на институцията може да предвиди и други права и задължения за децата и учениците, доколкото те не противоречат на този закон“.*

Много важна информация предоставят отговорите на следващия въпрос, който търси причините за появата на подобни проблеми в начален курс – отново на анкетиранияте се предоставя възможност да посочат повече от един отговор.

Въпрос: **„Според Вас какви са причините за появата на подобни проблеми сред децата в началния курс?“**

Получените отговори са подредени в низходящ ред:

- лошо възпитание на децата – 111 (67,68%);
- проблеми в семейството – 105 (64,02%);
- проблеми, които не са били решени на по-ранен етап и сега са се задълбочили, защото не е работено с детето и родителите му – 54 (32,93%);

- социално-икономическата обстановка в страната – 40 (24,39%);
- личността на детето – 30 (18,29%);
- проблеми в училището – 17 (10,37%);
- други – 6 (3,66%).

105 от анкетираните лица (64,02%) посочват, че основно проблемите идват от семейството. Реално, когато 111 начални педагози (67,68%) са на мнение, че децата са лошо възпитани, това отново е препратка към семейството. Някои от основните негативи в семейството, които анкетираните педагози посочват, са: деца от непълни семейства – 34 (20,73%); нездравословна семейна среда – 25 (15,24%); липса на внимание към детето и на родителска отговорност – 24 (14,63%); незаинтересованост на родителите към учебния процес и игнориране на детето заедно с неговите проблеми – 16 (9,76%); слаб контрол от страна на родителите – 12 (7,32%); прекалено обгрижване от страна на родителите – 5 (3,05%); бедност в семейството – 4 (2,44%); проява на неуважение от страна на родителите към училището и учителя – 4 (2,44%); неправилно възпитание – 4 (2,44%); неграмотни родители – 2 (1,22%); децата са презадоволени – 2 (1,22%); липсата на единна позиция в семейството по отношение възпитанието на децата – 2 (1,22%); нисък социален статус на родителите – 2 (1,22%); подражание – 2 (1,22%); детето не е научено да живее и да се съобразява с другите, а да мисли само за себе си – 1 (0,61%); единствено дете в семейството, родено на по-късен етап – 1 (0,61%); при учениците със СОП, включени в ресурсна група към някои училища, обучителните проблеми са в резултат на моторна недостатъчност, умствено изоставане и емоционални смущения – 1 (0,61%).

54 анкетирани лица (32,93%) споделят мнение, че социално-педагогическите казуси в началното училище се дължат на проблеми, които не са били решени на по-ранен етап. Те са се задълбочили сега, защото не е работено с детето и родителите му. Подобни проблеми могат да бъдат от различно естество: нарушени процеси в ранната социализация; нехайно отношение на родителите; агресивно поведение; пропуски в предучилищната подготовка; детето е проявявало агресия в детската градина, не му е обръщано внимание и в момента агресията е трудна за овладяване; занемаряване и negliжиране на проблемите от страна на родителите; нежелание на родителя да признае проблема; липсва работа с психолози и квалифицирани кадри; толериране на дребни прояви на лошо поведение; неусвоени от учениците етични норми; липса на общуване с детето и контрол. Започва да се прокарва идеята, че има сериозни пропуски в предучилищното възпитание и обучение на детето. Тук ясно проличава липсата на взаимодействие не само между учители и родители, но и между предучилищни и начални училищни педагози.

Като проблеми в училището, които посочват 17 (10,37%) от анкетиранията лица, са: липсата на единни педагогически изисквания; малкото пространство; няма единни критерии и изисквания към поведението на децата от учители и родители; трудности при усвояване на учебния материал; несдържаност и говорене в часовете; силно викане през междучасията; обучителни трудности; възможни са проблеми при социализацията на първокласниците; липса на интерес към ученето; липса на добро владение на езика; целодневната организация в училище прехвърля всички родителски отговорности на учителите.

С Инструкция №1, издадена от МОН, за провеждане на целодневна организация на учебния ден: *„се определят условията и редът за провеждане на целодневна организация на учебния ден за учениците от I до VIII клас в училищата в системата на народната просвета... Целодневната организация на учебния ден включва провеждането на задължителните учебни часове по училищния учебен план и дейности по самоподготовка, занимания по интереси и организиран отход и спорт“*.

„Това нововъведение е пряко свързано и се налага от социално-икономическите проблеми в страната. Необходимо е, за да могат и двамата родители да работят и да поддържат нормален икономически стандарт на живот за децата си. В резултат на това обаче детето прекарва в училище времето от 8<sup>00</sup> до 14<sup>30</sup> ч. Не е нужна математическа формула, за да се установи, че реално то прекарва повече време с учителя, отколкото с родителя (Dishkova, 2015).

Само шест от началните педагози (3,66%) визират и други причини, сред които са: нерегистрирани деца със СОП; родителят оневинява постъпките на детето; родителите знаят, че ученикът създава проблеми, но винаги го защитават и търсят вина у учителите или у другите ученици; хиперактивност; дефицит на вниманието.

Изключително интересен факт е, че дори проблемите да се търсят встрани от семейството (родители, настойници, роднини или други лица, които заместват родителската грижа), например в училището или в друга посока, всъщност носят отново препратка към семейството. Въпреки че най-голям процент от анкетиранията лица търсят проблемите най-вече там, не се подценява и един толкова важен социално-педагогически фактор като социално-икономическата обстановка в страната – 40 анкетиранията лица (24,39%).

В индивидуален план личността на детето също се посочва като причина за недобро поведение от страна на учениците в началното училище – 30 (18,29%). Педагозите споделят, че „днешните деца“ са много различни от предходните поколения и наистина са предизвикателство за съвременната педагогическа наука.

На въпроса „**Към кого най-често се обръщате за съдействие, когато е налице социално-педагогически проблем в класната стая?**“ анкетираният отговарят:

- Педагогическия съветник / училищния психолог – 102 (62,20%).
- Други учители – 81 (49,39%).
- Директора на училището – 57 (34,76%).
- Колеги (педагогически съветници от други училища) – 48 (29,27%).
- Родителите (настойниците) и всички колеги, които работят с детето – 18 (10,98%).
- Отдел „Закрила на детето“ – 9 (5,49%).
- Дирекция „Социално подпомагане“ – 6 (3,66%).
- Инспектор от Детска педагогическа стая – 6 (3,66%).
- Център за обществена подкрепа – 6 (3,66%).
- Ресурсен център – 1 (0,61%).
- Не отговорили – 6 (3,66%).

На този въпрос, както и на следващия въпрос, също има възможност да се посочи повече от един отговор, за да не бъдат изследваните ограничени в избора си. Естествено е, че анкетираният лица намират най-голяма подкрепа от специалистите, към които най-често се обръщат за помощ. Това става ясно от резултатите, получени на следващия въпрос: **„От кои лица и институции срещате най-голяма подкрепа и сътрудничество?“**

- Педагогическия съветник / училищния психолог – 95 (57,93%).
- Други учители – 90 (54,88%).
- Директора на училището – 66 (40,24%).
- Колеги (педагогически съветници от други училища) – 39 (23,78%).
- Родителите (настойниците) и всички колеги, които работят с детето – 8 (4,88%).
- Инспектор от Детска педагогическа стая – 7 (4,27%).
- Център за обществена подкрепа – 4 (2,44%).
- Център за подкрепа на личностното развитие (Общински детски комплекс) и други културни центрове – 2 (1,22%).
- Отдел „Закрила на детето“ – 1 (0,61%).
- Дирекция „Социално подпомагане“ – 1 (0,61%).
- Ресурсен център – 1 (0,61%).
- Община Бургас (отдел „Образование“) – 1 (0,61%).
- Регионално управление на образованието (Бургас) – 1 (0,61%).
- Не получавам съдействие от никого – 1 (0,61%).
- Не отговорили – 1 (0,61%).

В табл. 1 се прави сравнителен анализ, който дава по-голяма яснота къде търсят и от кого получават професионална помощ педагозите в началното училище, когато трябва да разрешават социално-педагогически казус в класната стая.



**Таблица 1.** Сравнителен анализ между процентите на потърсено и получено съдействие

| <b>Педагогически специалисти</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <b>Към кого най-често се обръщате за съдействие (брой и %) ?</b> | <b>От кои лица и институции срещате най-голяма подкрепа и сътрудничество (брой и %)?</b> |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|
| Педагогическия съветник / училищния психолог                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | 102 (62,20%)                                                     | 95 (57,93%)                                                                              |
| Други учители                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 81 (49,39%)                                                      | 90 (54,88%)                                                                              |
| Директора на училището                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 57 (34,76%)                                                      | 66 (40,24%)                                                                              |
| Колеги (педагогически съветници от други училища)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 48 (29,27%)                                                      | 39 (23,78%)                                                                              |
| Отдел „Закрила на детето“                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | 9 (5,49%)                                                        | 1 (0,61%)                                                                                |
| Дирекция „Социално подпомагане“                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 6 (3,66%)                                                        | 1 (0,61%)                                                                                |
| Инспектор от Детска педагогическа стая                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 6 (3,66%)                                                        | 7 (4,27%)                                                                                |
| Център за обществена подкрепа                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 6 (3,66%)                                                        | 4 (2,44%)                                                                                |
| <b>Други</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                  |                                                                                          |
| Родителите (настойниците) и всички колеги, които работят с детето: обсъждам с родителите на засегнатите от ситуацията ученици; обикновено търся съдействие от родителите на децата, защото смятам, че трябва да сме партньори; самите деца и техните родители; класовата общност на детето; класния ръководител; възпитателя в класа (учителя ПИГ); колегите, които работят с детето; често е достатъчен разговор с децата и родителите им; класния ръководител. | 18 (10,98%)                                                      | 8 (4,88%)                                                                                |
| Ресурсен център – мнение, помощ от тесни специалисти (логопед, психолог).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | 1 (0,61%)                                                        | 1 (0,61%)                                                                                |
| Не съм срещала фрапиращи случаи, които да изискват намеса на институции. Споделям и коментирам с колеги от затвора и полицията причините, водещи към девиантно поведение.                                                                                                                                                                                                                                                                                        | 1 (0,61)                                                         | -                                                                                        |

От така цитираните резултати става ясно, че при наличието на социално-педагогически проблем най-голяма част от анкетираните търсят помощ



вътре в училището (педагогическия съветник, училищния психолог, други колеги и учители, директора). Единици са тези, които търсят или получават помощ отвън. Тези резултати са потвърждение, че българското училище е затворена институция и по всякакъв начин се опитва да потули възникналите проблеми, преди да са придобили гласност. За тази цел най-често се търси съдействието на родителите. Но дали е търсене на съдействие, или е прехвърляне на отговорност? Чл. 199 от Закона за предучилищното и училищното образование предвижда санкции за учениците при „неизпълнение на задълженията, определени в този закон, в нормативните актове по неговото прилагане и в правилника за дейността на училището. След изчерпване на останалите механизми за въздействие върху вътрешната мотивация и за преодоляване на проблемното поведение на учениците може да се налагат следните санкции:

1. забележка;
2. преместване в друга паралелка в същото училище;
3. предупреждение за преместване в друго училище;
4. преместване в друго училище;
5. преместване от дневна форма в самостоятелна форма на обучение.

Когато ученикът възпрепятства провеждането на учебния процес, учителите могат да го отстранят до края на учебния час“.

„Когато ученикът се яви в училище с облекло или във вид, които са в нарушение на правилника за дейността на училището, както и когато състоянието му не позволява да участва в учебния процес, той се отстранява от училище до отпадане на основанието за отстраняването му. Веднага след приключването на учебния час се предприемат дейности за мотивация и за преодоляване на проблемното поведение и се уведомява родителят. За ученика с наложена санкция се осигуряват и дейности за превенция и преодоляване на проблемно поведение“.

Тези санкции обаче много рядко се прилагат при учениците в начален курс. Може би това е една от причините за липсата на респект към училището и учителите в него.

Въпрос: **„Може ли да се каже, че има хора или институции, които Ви възпрепятстват, когато работите за разрешаването на конкретен социално-педагогически случай“?**

- да – 22 (13,41%);
- понякога – 43 (26,22%);
- не, винаги е налице добро взаимодействие между хората и институциите – 89 (54,27%);
- не отговорили – 14 (8,54%).

Анкетираните смятат, че основните бариери пред разрешаването на конкретен социално-педагогически случай се поставят отново от родителите на

децата, но не само. Могат да се добавят и детерминанти, като тромава система; бавни процедури; много документация; липса на наказания за ученици с агресивни прояви.

Прави впечатление, че най-голям процент от изследваните твърдят, че винаги е налице добро взаимодействие между хората и институциите. Дали това тяхно мнение се базира на липсата на опит за взаимодействие с други институции?

Последният въпрос, който ще бъде разгледан в тази статия, е: **„Чувствате ли се достатъчно подготвени в професионално отношение, за да се справяте с подобни проблеми“?**

- ☒ Да, разбира се – 28 (17,07%).
- ☒ Зависи от конкретния случай – 120 (73,17%).
- ☒ Не, това е работа за специалисти – 8 (4,88%).
- ☒ Не отговорили – 8 (4,88%).

Изключително показателни са отговорите на този въпрос. Най-голям процент от анкетираните лица са на мнение, че биха се справили със случая, но зависи от неговата конкретика. Тук те признават, че винаги се опитват първо да се справят сами и тогава, когато нещата се усложнят, се обръщат към някого другото. Ясно е, че това може да се окаже непоправима педагогическа грешка. Едва 8 (4,88%) от 164 анкетирани души съвсем категорично заявяват, че нямат професионална квалификация да работят по социално-педагогически казуси и че това е работа за специалисти. Редно е не само всеки да си върши работата. Трябва да се работи в система. В системната работа би трябвало всеки да носи отговорност за отделен елемент, за да е възможно сглобяването на пълната картина. А не всеки да прави каквото и колкото може без оглед на следващата стъпка, както е например при прехода от детската градина към I клас. Както социалните работници, социалните педагози и психолози не се правят на учители, така не е редно и на учителите да им се вменяват отговорности, характерни за специалистите в социално-педагогическата сфера. Но ако двете страни се кооперират и всеки си свърши своята част от работата – това вече е интервенция, при реализацията на която наистина се мисли за детето и за неговото оптимално развитие.

### **Приложение №1: Анкетна карта**

*Тази анкетна карта е предназначена за попълване от учители, класни ръководители, педагогически съветници и училищни психолози, които преподават и работят с деца от I до IV клас. Цели да се проучи социално-педагогическата работа в началното училище: от възникването на конкретен проблем до неговото разрешаване. Анкетата е абсолютно анонимна. Резултатите от нея са значими за педагогическата наука.*

*Предварително благодаря за съдействието!*

1. Вие сте:
  - ☼ мъж;
  - ☼ жена.
2. В училище работите като:
  - ☼ педагогически съветник / училищен психолог;
  - ☼ начален учител;
  - ☼ начален учител и класен ръководител;
  - ☼ класен ръководител и учител по .....;
  - ☼ учител по .....;
  - ☼ друго .....
3. Имате ..... – годишен педагогически стаж.
4. Срещате ли социално-педагогически проблеми в ежедневната си практика при работата си с деца от I до IV клас?
  - ☼ да, често;
  - ☼ рядко;
  - ☼ не, никога.
5. Какви са те (*можете да посочите повече от един отговор*)?
  - ☼ лошо поведение сред учениците;
  - ☼ слаб успех, нежелание за учене и апатия към учебния процес;
  - ☼ бягства от час;
  - ☼ липса на дисциплина в класната стая;
  - ☼ децата идват неподготвени: без домашна работа и с ненаучени уроци;
  - ☼ нарушаване на реда в училище;
  - ☼ прояви на агресия;
  - ☼ кражби;
  - ☼ незаконна търговия;
  - ☼ употреба на наркотици и други упойващи вещества;
  - ☼ употреба на алкохол;
  - ☼ тютюнопушене;
  - ☼ проституция;
  - ☼ сводничество;
  - ☼ отчуждаване на някои деца от връстниците им;
  - ☼ участие в различни групи с неправомерна дейност;
  - ☼ неуважение към учителите и другите специалисти в училището;
  - ☼ други .....
6. Според Вас какви са причините за появата на подобни проблеми сред децата в началния курс?
  - ☼ личността на детето;
  - ☼ лошо възпитание;
  - ☼ проблеми в семейството (*моля, посочете какви*) .....

☀ проблеми в училището (моля, посочете какви) .....;  
☀ социално-икономическата обстановка в страната;  
☀ това са проблеми, които не са били решени на по-ранен етап, не се е работило с детето и с родителите му и сега са се задълбочили, например: .....;

☀ други .....

7. Какви са Вашите действия, когато установите, че е налице социално-педагогически проблем (моля, опишете)?

8. Към кого най-често се обръщате за съдействие?

☀ други учители;

☀ колеги (педагогически съветници от други училища);

☀ директора на училището;

☀ педагогическия съветник / училищния психолог в училището;

☀ отдел „Закрила на детето“;

☀ дирекция „Социално подпомагане“;

☀ инспектор от Детска педагогическа стая;

☀ Център за обществена подкрепа;

☀ други .....

9. От кои лица и институции срещате най-голяма подкрепа и сътрудничество?

☀ други учители;

☀ колеги (педагогически съветници от други училища);

☀ директора на училището;

☀ педагогическия съветник / училищния психолог в училището;

☀ отдел „Закрила на детето“;

☀ дирекция „Социално подпомагане“;

☀ инспектор от Детска педагогическа стая;

☀ Център за обществена подкрепа;

☀ други .....

10. Може ли да се каже, че има хора или институции, които Ви възпрепятстват, когато работите за решаването на конкретен социално-педагогически случай?

☀ Да (моля, посочете кои) .....

☀ Понякога.

☀ Не. Винаги е налице добро взаимодействие между хората и институциите.

11. Чувствате ли се достатъчно подготвени, за да се справяте с подобни проблеми?

☀ Да, разбира се.

☀ Зависи от конкретния случай.

☀ Не, това е работа за специалисти.

12. Как работите с детето от I до IV клас с проблеми (моля, опишете)?
13. Как работите със семейството на детето с проблеми (моля, опишете)?
14. Кои са основните причини, които Ви възпрепятстват в решаването на конкретен социално-педагогически случай?
15. Работите ли по посока превенция на неправомерното поведение сред учениците от I до IV клас? Как?

## REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Bizhkov, G. (2007). Sotsialno-pedagogicheska rabota v uchilishche. Sbornik ot yubileyna nauchna konferentsiya „Sotsialna pedagogika – istoriya, teoriya i praktika.“ Sofiya, s. 27 – 41. [Бижков, Г. (2007). Социално-педагогическа работа в училище. Сборник от юбилейна научна конференция „Социална педагогика – история, теория и практика“. София, с. 27 – 41].
- Dishkova, M. (2015). Nachalno uchilishche kato institutsiya v sistemata na sotsialno-pedagogichsko vzaimodeystviye. Diplomna rabota za pridobivane na obrazovatelno – kvalifikatsionna stepen „Magistar“. Burgas [Дишкова, М. (2015). Началното училище като институция в системата на социално-педагогическо взаимодействие. Дипломна работа за придобиване на образователно-квалификационна степен „Магистър“. Бургас].
- Instruktsiya №1 ot 30 oktomvri 2014g. za provezhdane na tselodnevna organizatsiya na uchebniya den, izd. ot MON na 11.11.2014g., obn. v DV. br. 93 ot 11 noemvri 2014g. [Инструкция №1 от 30 октомври 2014 г. за провеждане на целодневна организация на учебния ден, изд. от МОН на 11.11.2014 г., обн. в ДВ. бр. 93 от 11 ноември 2014 г.].
- Zakon za preduchilishchnoto i uchilishchnoto obrazovaniye, obn. DV., br. 79 ot 13 Oktomvri 2015 g., v sila ot 01.08.2016 [Закон за предучилищното и училищното образование, обн. ДВ., бр. 79 от 13 Октомври 2015 г., в сила от 01.08.2016 г.].

## THE DIALOGUE BETWEEN EDUCATORS IN ELEMENTARY SCHOOL AND PROFESSIONALS WORKING IN CHILDCARE INSTITUTIONS

**Abstract.** This text highlights an extremely important and serious problem, which concerns the whole development of contemporary students. The name of the problem is lack of dialogue and interaction between the educational and social-pedagogical institutions. It is a fact that today's educational reality is very different

and definitely needs special attention from the pedagogical theory and practice. In school and in the classrooms almost every day we have cases that require serious intervention from specialized social-pedagogical institutions. To be effective, this intervention must be adequate and in time. In specific situations, the teacher is not only completely powerless to respond, but could complicate the situation if acting unprofessional.

The article cites a research, conducted for several years. The aim of the study was to confirm or deny the hypothesis that there is no interaction between the educational and social-pedagogical institutions. The research is made through a questionnaire designed for educators working in the field of primary education. The reasons for absence of such interaction could be found equally in both sides. On one hand, the school rarely asks for outside help. On the other hand, the social-pedagogical institutions do not always respond in time, or in the best way. It turns out that the “cold war” in the education of Bulgarian children exists not only between teachers and parents, but also at institutional level - between the capacities that carry professional responsibility for training, education and overall development of the younger generation. Educational interaction is an indispensable condition for achieving positive results in the implementation of these processes. The lack of educational cooperation will not only stop progress, but can cause serious damage in shaping the character.

✉ **Dr. Maria Dishkova, Assist. Prof.**

Department of Pedagogy and Methodology of Training

Faculty of Social Sciences

University „Prof. Dr. Assen Zlatarov“

I, Prof. Yakimov St.

8010 Bourgas, Bulgaria

E-mail: mariadishkova@abv.bg; dishkova.maria@gmail.com